

**Skill Competencies of Iran's PhD curriculum graduates;
An investigation of curriculum experts and specialist's view**

Somaye Shahtalebi, Mohammad Javad Liaghatdar, Fereydoon Sharifian

¹Ph.D in Curriculum Studies, Department of Education, Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Iran.

²Professor, Department of Education, Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Iran.

³ Assistant Professor, Department of Education, Faculty of Education and Psychology, University of Isfahan, Iran

Abstract

Today universities should train graduates who professionally able to act in learning period. Therefore the purpose of the recent study was "Identifying the needed skills of PhD curriculum graduates". According to research topic, the qualitative research method was used. Tools used in the research were open and depth interviews using purposive sampling method with 18 curriculum experts, scholars and professors and interviews continued until data saturation, and then the content of the interviews implemented. To analyze the implemented content, content analysis and open coding were used. Findings were included three main components 1) development capabilities of field (involved 5 sub-components), 2) Curriculum planning capabilities (involved 8 sub-components), 3) Research capabilities (involved 9 sub-components). According to the results, graduates should totally have full mastery on the 22 skills in the field of curriculum.

Keywords: skills competency, PhD graduates, curriculum, Field development capabilities, Curriculum planning capabilities, Research Capabilities

**شایستگی‌های مهارتی دانش‌آموختگان دکتری برنامه درسی ایران؛
بررسی دیدگاه صاحب نظران و متخصصان برنامه درسی**

سمیه شاه طالبی، محمدجواد لیاقت دار*، فریدون شریفیان

¹دانش‌آموخته دکتری برنامه‌ریزی درسی دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، اصفهان

²استاد گروه علوم تربیتی دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، اصفهان

³استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، اصفهان

چکیده

امروزه دانشگاه‌ها باید دانش‌آموختگانی را با مهارت‌هایی که بتوانند به طور حرفه‌ای در عصر یادگیری ایفای نقش کنند، تربیت کنند. به همین منظور هدف از مقاله حاضر «شناسایی مهارت‌های مورد نیاز دانش‌آموختگان دکتری برنامه درسی» است. با توجه به موضوع پژوهش از روش تحقیق کیفی استفاده شد. ابزار مورد استفاده در پژوهش مصاحبه باز و عمیق با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند با 18 نفر از متخصصان، صاحب نظران و اساتید برنامه درسی بود و مصاحبه‌ها تا زمان اشباع اطلاعات ادامه پیدا کرد، سپس محتوای مصاحبه‌ها پیاده‌سازی شد و برای تجزیه و تحلیل محتوای پیاده‌شده از روش تحلیل محتوا و کدگذاری باز استفاده شد. یافته‌های به دست آمده از پژوهش شامل سه مؤلفه اصلی توانایی توسعه رشته (شامل 5 زیر مؤلفه) توانمندی‌های برنامه‌ریزی درسی (شامل 8 زیر مؤلفه) و توانمندی‌های پژوهشی (شامل 9 زیر مؤلفه) بود. با توجه به نتایج پژوهش، فارغ‌التحصیلان پس از دوره دکتری برنامه درسی در مجموع باید بر 22 مهارت در زمینه رشته برنامه درسی تسلط کامل داشته باشند.

واژگان کلیدی: شایستگی مهارتی، دانش‌آموختگان دکتری، برنامه درسی، توانایی توسعه رشته، توانمندی‌های برنامه‌ریزی درسی، توانمندی‌های پژوهشی

مقدمه

این در حالی است که یکی از تغییرات کلیدی که مؤسسات آموزش عالی همواره بایستی مورد توجه قرار دهند این است که متناسب با نیازهای کارفرمایان، بین دانش‌آموختگان را تربیت کنند که با الزامات بازار کار، انطباق داشته باشند (Pilla, 2012). از این رو دانشجویان برای دستیابی به مهارت و تخصص لازم تلاش می‌کنند که وارد دوره‌های بالاتر تحصیلات تکمیلی کارشناسی ارشد و دکتری شوند. از این رو فرایند آموزش دکتری بیانگر سیر یادگیری دانش و مهارت تخصصی و عمومی انتقال‌پذیر است (Lee, Mizzo & Laredo, 2010). زمانی این امر اتفاق می‌افتد که دانشجویان دکتری بتوانند به عنوان افراد حرفه‌ای بیاموزند و عمل کنند. مهمترین عاملی که این فرایند را متأثر می‌کند، آموزش‌های رسمی و غیررسمی در سطح دانشگاه، گروه‌های آموزشی و روابط بین فردی دانشجویان با سایر دانش‌پژوهان است. این شرایط انطباق فرد با هنجارها، ارزش‌ها و نگرش‌های مربوط به موقعیت و حوزه حرفه‌ای خود به خود منجر می‌شود و این انطباق به طور ضمنی دلالت بر توسعه حرفه‌ای دانشجویان دکتری دارد. توسعه حرفه‌ای دانشجویان به اجمال مشتمل بر فرایند رسمی و غیررسمی بهسازی و آماده‌سازی مداوم در تمامی سطوح آموزشی، دانشگاه، گروه آموزشی یا فردی است که دانشجویان دکتری برای تحت پوشش قرار دادن نیازمندی‌های حرفه‌ای حال و به ویژه آینده، در جهت ایفای نقش‌های آموزشی، پژوهشی و اجرایی دریافت می‌کنند (Hejazei, Pardakhtchi & Shahpasand, 2009). دانشجویان دکتری از جوانب مختلفی با سایر دانشجویان و نیز سایر اقشار تفاوت دارند.

این تفاوت مربوط به ویژگی‌های فردی، گروهی و تجارب دانشگاهی و غیردانشگاهی آنهاست. به لحاظ سنی، این دانشجویان غالباً در دهه چهارم زندگی هستند و بدین لحاظ میانه پربار و مهم زندگی خود را می‌گذرانند. آنها افرادی شایسته هستند که به آخرین مرحله دانشجویی دست یافته‌اند. از طرف دیگر این افراد، به لحاظ تحصیلی و شرایط زندگی دارای تجارب ارزنده‌ای هستند که در محیط دانشگاه و محیط کاری شکل گرفته است و آنها برای یادگیری و توسعه خود و نیز توجیه و تبیین چیزهایی که به

رسالت آموزش دانشگاهی در عصر جدید نسبت به گذشته تغییر کرده است. در این عصر، دانشگاه باید افرادی را پرورش دهد که به جای حفظ و ذخیره اطلاعات، توانایی طبقه‌بندی، تحلیل و ترکیب اطلاعات، مهارت‌های حل مسأله، مهارت‌های ارتباطی، مباحثه، مذاکره و مهارت‌های مدیریتی و فناورانه را دارا باشند تا بتوانند با تغییرات سریع فناورانه و صنعتی و اجتماعی به همسویی مؤثری برسند (Miguel & Maggie, 2004). آموزش عالی باید دانشجویان را برای پاسخ‌گویی به پیشرفت‌های اجتماعی، اقتصادی و تکنولوژیکی به سرعت در حال تغییر، آماده کند (Wheeler & Carter, 2001) و نیز دانش‌آموختگانی را با مهارت‌هایی که بتوانند به طور حرفه‌ای در عصر یادگیری ایفای نقش کنند، تربیت کنند (Fallows & Steven, 2000). به طور کلی تحصیل در دانشگاه، زمان بر بوده و زمان زیادی از فرد را برای این که در سایر حوزه‌های مختلف زندگی از جمله کار، خانواده و دیگر روابط انسانی فعالیت داشته باشد، در برمی‌گیرد. در واقع تحصیل در دانشگاه یک مرحله مهم از زندگی، هویت علمی و حرفه‌ای دانشجوی است تا وی را برای انتقال به زندگی کاری در آینده آماده سازد (Christie et al; Archer, 2008 Christie). (McMahon,) عنوان می‌کند که دانش‌آموختگان دانشگاهی باید به خصوصیات مانند کارآفرینی، پاسخ‌گویی، انطباق‌پذیری و اشتیاق به یادگیری مادام‌العمر مجهز شوند و این مهارت‌ها و خصوصیات را به بازارکار، دولت و جامعه بیاورند و مهارت‌ها و تخصصیشان را برای موضوعات اجتماعی و اقتصادی با اهمیت برای جامعه به کار ببرند (McMahon,) از طرفی زمینه‌سازی برای اشتغال و ایجاد قابلیت‌های لازم در جهت بکارگیری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی در بازار کار یکی از رسالت‌های اصلی و اساسی نظام آموزش عالی و دانشگاه‌ها است و این امر از یک سو به ارائه دانش، مهارت‌ها و نگرش‌های مورد نیاز بازار کار از طریق برنامه درسی دانشگاهی مربوط می‌شود و از دیگر سو به تقویت قابلیت‌های خودکارآمدی، اعتماد به نفس و قابلیت خلاقیت نوآوری در دانش‌آموختگان در جریان تحصیل مرتبط است. (sharafi & Moghadam, 2011).

ویژگی‌ها، شامل دانش، مهارت‌ها، توانایی‌ها، صفات، نگرش‌ها و برخوردها، انگیزه‌ها و رفتارها است که می‌تواند فرد را قادر سازد تا کار و وظیفه خود را به طور اثربخش و نتیجه بخشی به پایان برساند و این خصیصه و ویژگی‌ها می‌تواند بر اساس معیارها و استانداردهای عملکرد قابل قبول اندازه گیری شود (Hong-hua, 2009 & Yan-hua).

در رابطه با تعریف مفهوم شایستگی بایستی اذعان کرد، تعاریف مختلفی بیان شده است (Boyatzis, 1982, Spencer & Spencer, 1993, Fleishman, 1995, Mansfield, 1996, Klien, 1996, Mirabile, 1997, Boyd, 2003, Blanchard & Thacker, 2007). از جمله این که شایستگی عبارت است از ویژگی‌های دانش، مهارت و کاربرد آن دانش و مهارت‌ها برای انجام استاندارد عملکرد مورد انتظار در کار (سازمان آموزش ملی استرالیا، 2002). شایستگی، هر گونه دانش، مهارت - توانایی یا کیفیت شخصی است که از طریق رفتار، نمود یافته و منجر به تعالی خدمت دهی می‌شود (Bonder, 2003). شایستگی، هر گونه دانش، مهارت، انگیزه یا ویژگی است که رفتار عالی را موجب شده و یا آن را پیش‌بینی می‌کند (Boyd, 2003). شایستگی‌ها مجموعه‌ای از دانش، مهارت، نگرش، ارزش و خصوصیات فردی هستند که یک فرد برای انجام موفقیت آمیز گروهی از وظایف مربوط به شغل نیاز دارد (Blanchard & Thacker, 2007). بر اساس نظر Jones (2001) شایستگی‌ها می‌بایست مهارت‌های خاص، دانش خاص و میزان توانایی عملکردی فراگیران را شرح داده و برنامه درسی و محتوای واحدهای درسی را نیز تعیین نماید. مفهوم تسلط، اغلب شامل توانایی ترکیب دانش و مهارت‌های بیش از یک زمینه یا موضوع می‌شود. چنین رویکردی به ترکیب دانش و مهارت به فراگیران کمک نموده و از اعضای هیأت علمی انتظار می‌رود که به فراگیران، کسب مهارت‌های همگام سازی (ترکیب دانش و مهارت) را آموزش دهند.

هر چند ارقام دقیقی از وضعیت ملی و بین‌المللی آموزش دکتری وجود ندارد، ولی در کل هزینه آموزش و آماده سازی دانشجویان دکتری و خسارت‌های ناشی از عدم

آنها ارائه می‌شود، از این تجارب استفاده می‌کنند (Hall & Burns, 2009).

به طور کلی توسعه دانش و معلومات، زیربنای توسعه مهارت‌ها و نگرش به شمار می‌آید و به تنهایی و به خودی خود، تأثیر چندانی در توسعه شایستگی‌ها ندارد. مهارت، عبارت از توانایی پیاده سازی علم در عمل است. مهارت از راه تکرار کاربرد دانش در محیط واقعی به دست آمده و توسعه می‌یابد. توسعه مهارت منجر به بهبود کیفیت عملکرد می‌شود، بدون آن، در بسیاری از موارد، معلومات منشأ تأثیر زیادی نخواهند بود. این در حالی است که در عصر اطلاعات نیاز جامعه به دانش‌آموختگانی که بتوانند به طور مستمر اطلاعات خود را به روز کنند و مهارت‌های جدیدی را فرا گیرند بیش از پیش احساس می‌شود. همچنین، روزآمد کردن رشته‌های تحصیلی و ایجاد تغییرات در برنامه‌های درسی آنها متناسب با نیازهای متنوع و در حال تحول فراگیران در ابعاد مختلف امری ضروری محسوب می‌شود. همچنین هر مشاهده گر و ناظری در امر آموزش عالی به خوبی متوجه می‌شود که فشارهای وارده بر آموزش عالی از جانب ذی نفعان، آموزش عالی را مجبور می‌کند که روز به روز بر کارایی و کیفیت خود بیافزایند. ذی نفعان نیاز دارند که مؤسسات به هدف‌های تعیین شده، استفاده منطقی از بودجه و آموزش مطلوب به دانشجویان نائل شوند، آنان همچنین بایستی به این سؤال اساسی که آیا آموزش عالی ارزش سرمایه گذاری و حمایت دارد؟ را با دلایل منطقی پاسخ دهند (Meade, 2007). در این راستا برنامه‌های درسی نقش بسیار مؤثری را ایفا می‌کنند. برنامه درسی که مبتنی بر شایستگی‌های مورد نیاز هر رشته باشد از اهمیت و جایگاه مهمی والایی برخوردار است. به طور کلی در مورد مفهوم شایستگی تعریف واحد و مشخصی وجود ندارد و همه صاحب نظران، نظریه پردازان و مدیران در ارائه یک تعریف دقیق و صحیح از شایستگی با مشکل مواجه بوده‌اند. فرهنگ آکسفورد در تعریف «شایستگی» به عنوان صفت، آن را برخوردار از دانش و توانایی انجام موفقیت آمیز برخی از کارها تعریف کرده، به عنوان صفت برای افراد، به فردی اطلاق می‌کند که کارآمد و توانمند باشد (Steel, 2006). شایستگی دامنه وسیعی از مشخصات و

علاوه بر تسلط بر مباحث دانشی رشته خود، تسلط مهارتی نیز داشته باشد و بتواند به عنوان یک متخصص برنامه درسی علاوه بر توسعه دانش رشته خود به سایر رشته‌ها و مقاطع تحصیلی در زمینه‌های مختلف برنامه درسی یاری رساند.

در ادامه مقاله تحقیقات داخلی و خارجی مورد بررسی قرار گرفته است. لازم به ذکر است تحقیقات داخلی و خارجی که دقیقاً با موضوع پژوهش مرتبط باشد به دست آورده نشد، لذا تحقیقاتی که تا اندازه‌ای با روش و نوع پژوهش حاضر مشابه بود آورده شد.

در Rudd, Nerad, Morrison & Picciano (2008) پژوهشی با عنوان «توسعه حرفه‌ای دانشجویان دکتری: نیازهای واقعی آنان چیست؟» مهارت‌ها را به دو دسته مهارت‌های لازم برای اتمام دوره دکتری و مهارت‌های حرفه‌ای تقسیم بندی می‌کنند. مهارت‌های لازم برای اتمام دوره دکتری شامل: تفکر خلاق، مهارت‌های نوشتاری و چاپ کتب و مقالات، تجزیه و تحلیل و ترکیب داده‌های تحقیق، مهارت انجام تحقیق و مهارت‌های حرفه‌ای شامل: تنوع پذیری، ارائه و سخنرانی، کار در گروه‌های گوناگون، کار گروهی و همکاری، فعالیت‌های بین رشته‌ای، مدیریت افراد و مدیریت بودجه، مهارت در نگارش برای دریافت پژوهانه است.

Gardner, Hayes & Neider (2007)، در تحقیقی با عنوان «خصوصیات و مهارت‌های دانشجویان دکتری رشته علوم تربیتی: دیدگاه‌های اعضای هیأت علمی و دانشجویان دکتری در یک کالج علوم تربیتی» با استفاده از روش تحقیق کیفی و طی مصاحبه با 11 نفر از اعضای هیأت علمی و 11 نفر از دانشجویان دکتری علوم تربیتی و با استفاده از روش مقایسه‌های ثابت گلیرز (1987) و در مراحل شش گانه تحلیل و تم‌های معنی دار اکتشاف و در دو طبقه جای گرفتند که شامل عادات ذهنی و مهارت‌ها بود. عادات ذهنی شامل ارزش‌ها و نگرش‌هایی بود که در نظریه جامعه پذیری مرتن (1957) برای عضویت در یک سازمان لازم است و شامل جستجوی دانش (علاقه به کسب دانش، تمایل به یادگیری و پرورش ذهن خلاق)، استقلال

موفقیت در آموزش آنها بسیار بالاست و چنین هزینه‌هایی مشابه هزینه از دست دادن اعضای هیأت علمی است و آثار سوئی مانند ماندگاری و یا افت و متعاب آن هزینه‌های عاطفی، آسیب‌های حرفه‌ای و مالی برای دانشجویان و از دست دادن زمان، استعداد و منابع برای نهادها و در کل جامعه به دنبال خواهد داشت (Sweitzer, 2009).

وجود مشکل در آماده سازی دانشجویان، به عنوان مهمترین عنصر در قضاوت در مورد کیفیت آموزش دکتری، به معنی وجود نقصان عمده در آموزش دکتری است که نتیجه نهایی چنین مسائلی، عدم رسیدن به اهداف پژوهشی، آموزشی و خدمت رسانی این دوره خواهد بود. از منظر دیگر، از آنجایی که فارغ التحصیلان این دوره‌ها تحت عناوینی چون اعضای هیأت علمی و محقق به خود نظام دانشگاهی وارد می‌شوند، خود دانشگاه‌ها متضرر اصلی این فرایند ناقص و مشکل دار خواهند بود. شاهد چنین ادعایی، وجود شکاف بین اهداف و فعالیت‌های کنونی دکتری و نیازمندی‌های تخصصی و شغلی است که دانشجویان برای به عهده گرفتن آن مشاغل آماده می‌شوند، است. همچنین دانشجویانی که به زعم خود هیأت علمی دانشگاهی و مشاغل پژوهش محور آکادمیک هدف گیری اصلی شغلی آنهاست، خود را آماده ایفای نقش به عنوان هیأت علمی نمی‌دانند (Neard & Cerny, 1999؛ Golde & Walker, 2006 Newsom, 2011).

مسائل پیش گفته به طور اعم با برنامه‌های آماده سازی دانشجویان و مشخصاً توسعه شایستگی‌های دانشجویان دکتری، به عنوان «پیش بینی مداوم فرصت‌ها برای بهبود مهارت‌ها، شایستگی‌ها و دانش» (Wisconsin department of public instruction, 2012) در ارتباط متقابل است، به نحوی که یا ناشی از توسعه حرفه‌ای بوده یا بر آن اثرگذار است. با توجه به مباحث مطرح شده در خصوص بحث شایستگی‌ها و همچنین برنامه درسی، پژوهشگران بر آن شدند تا به شناسایی مهارت‌های مورد نیاز دانش‌آموختگان دکتری برنامه درسی بپردازند، چرا که انتظار می‌رود دانش آموخته دکتری برنامه درسی پس از فارغ التحصیلی بتواند

Khorshidi & Farokhi (2012) به بررسی «مؤلفه‌های سازنده شایستگی‌های مهارت‌آموختگان» پرداختند. هدف از این پژوهش شناسایی مؤلفه‌های سازندگی شایستگی‌های عام مهارت‌آموختگان مراکز فنی و حرفه‌ای کشور از دیدگاه رؤسای مراکز مذکور و مربیان در صنایع بود و از پرسشنامه محقق ساخته استفاده کردند. یافته‌های پژوهش در مجموع 4 عامل شامل 115 شاخص برای شایستگی‌های عام مهارت‌آموختگان مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای بود که به ترتیب اولویت و اهمیت عبارت بودند از: عامل اول: شایستگی‌های محیط کار (20/216 درصد) که شامل 50 شاخص، عامل دوم: شایستگی‌های دانش کسب و کار (16/207 درصد) که شامل 25 شاخص، عامل سوم: شاخص‌های شایستگی فردی (14/183 درصد) که شامل 25 شاخص و عامل چهارم: شایستگی‌های تحصیلی (12/255 درصد) که شامل 15 شاخص بود.

Faiyz & Bahadori Nejad (2010) در مطالعه‌ای با عنوان «الگوی شایستگی حرفه‌ای دانش‌آموختگان دانشکده‌های مهندسی نظام آموزش عالی ایران» بیان می‌دارند که از یک مهندس انتظاراتی بسیار فراتر از دانستن مجموعه‌ای از دانش‌های بنیادین و فناوری‌های نوین است. الگوی نهایی به دست آمده از پژوهش مشتمل بر 4 شایستگی کلان (انگیزه متعالی، تخصص علمی، توانمندی علمی و اهتمام به رشد و بالندگی)، 7 شایستگی اصلی (انگیزه متعالی در ارائه خدمات مهندسی، توانایی حل خلاق و نظام مند مسأله‌های مهندسی، تسلط بر حجم وسیعی از دانش پایه و مهندسی، مهارت در یکی از عرصه‌های کاربرد مهندسی، مهارت در انجام دادن کار گروهی در ضمن تعهد فردی، اهتمام به یادگیری مادام‌العمر و در نهایت اهتمام به یاددهی خودانگیزه) و 28 شایستگی فرعی است.

روش پژوهش

روش مورد استفاده در پژوهش، روش تحقیق کیفی بود. شرکت کنندگان در این پژوهش شامل کلیه متخصصان، صاحب نظران، اساتید در رشته برنامه درسی بودند، زیرا آنان تجارب و دانش فراوانی در رابطه با

(خودمدیریتی، خودانگیزی، خودهدایتی) و تواضع (پذیرش بازخورد، پذیرش ایده‌های جدید، ثبات اخلاقی در ایده پردازی و تحقیق و انعکاس پذیری) می‌شود. دومین طبقه از تم‌های آشکار شده مهارت‌ها و توانایی‌ها هستند که در نقطه مقابل عادات ذهنی قرار دارند.

Autor, Levy & Murnane (2003) در مقاله خود با عنوان «محتوای مهارت در تحولات فناورانه اخیر: اکتشافات تجربی» مهارت‌های مورد نیاز دانش‌آموختگان متناسب با تغییر و تحولات فناوری را شامل مهارت‌های شناختی ساده (شامل: مدیریت و کنترل، برنامه ریزی فعالیت‌ها، استدلال عددی) و مهارت‌های شناختی پیچیده (شامل تفکر غیرخطی، حل مسأله و مهارت‌های ارتباطی) دانسته‌اند. Poock (2001) نیز در تحقیق خود مؤلفه‌های توسعه حرفه‌ای دانشجویان دکتری را شامل ارتباطات کتبی و شفاهی، رهبری و مدیریت منابع انسانی و مادی، آموزش و تدریس، توانایی تسهیل یادگیری دیگران، مشارکت در کارگاه‌ها و سمینارها، سازگاری حرفه‌ای، استفاده از مهارت‌های نظری و عملی در محیط واقعی کار، پذیرش و ایجاد تغییر و کسب خودآگاهی می‌داند.

در یکی از مطالعات انجام شده توسط Heidari & Rezaee (2012) با عنوان «تحلیل جامعه شناختی هویت حرفه‌ای دانشجویان؛ مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه مازندران» از هویت حرفه‌ای دانشجویان تحلیلی جامعه شناختی ارائه دادند، یافته‌های پژوهش نشان داد که هویت حرفه‌ای دانشجویان دارای دو بعد هویت حرفه‌ای و هویت شخصی است که هویت علمی از طریق گرایش‌ها و نگرش‌ها و نیز تلاش‌ها و کنش‌های علمی دانشجویان شکل می‌گیرد و هویت شخصی نیز درک و تصویری است که دانشجو از خودش به عنوان یک کنشگر علمی و در محیط دانشگاهی به دست می‌آورد. همچنین توسعه هویت حرفه‌ای با موقعیت فرد در درون جامعه در ارتباط است از این رو جنسیت، پایگاه اجتماعی و اقتصادی، حمایت‌های خانواده و دوستان، محیط و شبکه‌های اجتماعی فرد در شکل‌گیری هویت حرفه‌ای دانشجویان مؤثر است.

تمرکز اصلی و عمده و محوری بحث شایستگی‌ها در تمامی زمینه‌ها بر روی مهارت‌هاست. در بحث مهارت‌های دانش‌آموختگان دکتری برنامه درسی، سه مؤلفه اصلی الف) توانایی توسعه رشته (شامل 5 زیرمؤلفه)، ب) توانمندی‌های برنامه‌ریزی درسی (شامل 8 زیرمؤلفه)، و ج) توانمندی‌های پژوهشی (شامل 8 زیرمؤلفه) مطرح شده است.

الف) مؤلفه اصلی: توانایی توسعه رشته از جمله وظایفی که برای دانش‌آموخته در هر رشته می‌توان بیان کرد، تلاش در جهت توسعه و پیشرفت علم است؛ بنابراین انتظار می‌رود که هر کس در هر رشته‌ای چه در دوران تحصیل و چه بعد از آن تلاش کند تا بهبود و گسترش علم مربوط به آن رشته بپردازد. یکی از مؤلفه‌های اصلی توسعه رشته بود که دارای 5 زیرمؤلفه است که تعداد 18 نفر از مصاحبه‌شوندگان (100٪) به آن اشاره داشتند.

زیرمؤلفه توانایی بومی سازی دانش رشته استفاده از دانش‌های به روز رشته، زمانی مؤثر خواهد بود که تلاش شود از اطلاعات و نتایج در جهت حل معضلات و مشکلات داخلی کشور از آن بهره‌مند شد. بنابراین برای ارتقای برنامه‌های درسی در آموزش و پرورش و آموزش عالی یکی از مناسب‌ترین راه‌های بومی سازی دانش رشته برنامه‌ریزی درسی متناسب با شرایط و موقعیت‌های کشور ایران است.

از این رو شرکت‌کننده شماره 3 معتقد است: (دکتری برنامه‌ریزی درسی، 20 سابقه کار، عضو شورای برنامه‌ریزی دانشگاه، عضو انجمن برنامه‌ریزی درسی کشور، هیأت علمی دانشگاه دولتی)

دانشجوها و دانش‌آموخته‌های این رشته نگاه بومی سازی دانش رشته رو ندارن، ما تولید علم نمی‌کنیم، بازتولید عمل می‌کنیم. مطالب رو صرفاً ترجمه می‌کنیم. اساتید باید از دانشجوها در دوره دکتری بخواهند که یک نظریه بومی در تدوین و طراحی برنامه درسی داشته باشن تا از همون دوران دانشجویی در این جهت تلاش بکنن. زیرمؤلفه نظریه پردازی و ارائه متاتئوری‌های برنامه درسی

شایستگی‌های مورد نیاز دانش‌آموختگان رشته برنامه درسی دارا هستند، آنان به طور مستقیم با دانش‌آموختگان دکتری برنامه درسی و دانش‌آموختگان این رشته در ارتباط بوده و می‌توانند به خوبی شایستگی‌هایی را که بایستی دانش‌آموختگان از ابتدای تحصیلات دانشگاهی تا این مقطع به دست آورده باشند را بیان کنند. روش نمونه‌گیری، نمونه‌گیری هدفمند از نوع موارد مطلوب بوده است. محقق با شناسایی متخصصان و صاحب‌نظران برنامه درسی که در ایران و خارج از ایران به مصاحبه با آنان پرداخت و پس از کسب اجازه و گرفتن وقت مصاحبه به مصاحبه‌آزاد و عمیق با شرکت‌کنندگان پرداخت و مصاحبه‌ها تا زمان اشباع اطلاعات ادامه پیدا کرد (18 نفر شرکت‌کننده، 15 نفر داخل کشور و 3 نفر خارج از کشور).

در واقع محقق در طی فرایند مصاحبه به این نتیجه رسید که مصاحبه‌های انجام شده با شرکت‌کنندگان مطلع تا اندازه زیادی به یکدیگر شباهت دارد و تا جایی که منجر به تکراری شدن پاسخ‌ها شده است و داده‌های جدیدی در آنها وجود ندارد.

در گام بعد پس از انجام مصاحبه‌ها، برای تجزیه و تحلیل محتوای مصاحبه‌ها پس از پیاده‌سازی مصاحبه‌های انجام شده از روی دستگاه MP3 و پس از چندین بار خواندن محتوای مصاحبه‌ها تحلیل محتوای مصاحبه‌ها آغاز شد و از روش تحلیل محتوا و کدگذاری باز برای تحلیل مصاحبه‌ها استفاده شد.

به عبارت بهتر، مفاهیم درون مصاحبه‌ها بر اساس ارتباط با موضوع طبقه‌بندی شد که نتیجه این مرحله تقطیر و خلاصه کردن انبوه اطلاعات کسب شده از مصاحبه‌ها به درون مفاهیم و دسته‌بندی‌هایی بود که مشابه یکدیگر بوده و درون یک کد قرار می‌گرفتند، سپس سایر مؤلفه‌ها که زیرمجموعه مؤلفه اصلی بودند در زیر هر مؤلفه اصلی قرار داده شدند.

یافته‌های پژوهش

شایستگی‌های مورد نیاز دانش‌آموختگان دکتری رشته برنامه درسی از دیدگاه صاحب‌نظران برنامه درسی در حیطه صلاحیت‌های مهارتی چیست؟

می‌شود. برای این که بتونی دانش و علمت رو بالا ببری، باید زبان تخصصی رشته خودت رو بلد باشی تا هم بتونی دانسته‌های خودت رو به تمام دنیا انتقال بدی و هم دریافت کنی.

زیرمؤلفه توانایی برگزاری کارگاه‌های آموزشی کاربردی دانش و نگرش بیارتباط با مهارت نیست، زیرا مجموع دانش و نگرش مرتبط با مهارت در رابطه با یک موضوع، منجر به شایستگی خواهد شد. دانش‌های صرف بدون مهارت و نگرش مثبت نسبت به مسائل، ثمره‌ای جز انبوه اطلاعات نخواهد داشت، بنابراین همان طور که دانشجویان دوره‌های دکتری دوره‌های تحصیلی آموزش عالی رشته برنامه ریزی درسی - آموزش نظری در خصوص برنامه ریزی‌های آموزش ضمن خدمت، روش‌های نوین تدریس و ... را دیده‌اند، بایستی بتوانند طی برگزاری کارگاه‌های آموزشی، این دانش‌ها را به صورت کاملاً کاربردی برگزار کنند.

در این خصوص شرکت کننده شماره 14 معتقد است که: (دکتری علوم تربیتی، 23 سال سابقه کار، دانشگاه سودرن استرالیا، معاون کمیسیون دانشگاه در بخش تدریس و یادگیری)

واقعیت اینه که خود ما اساتید به عنوان دانش‌آموخته این رشته بیشتر نظری کار کردیم و توانایی برگزاری یک کارگاهی که کاربردی و عملی با کیفیت باشه رو نداریم، بنابراین وقتی اساتید تخصص رو ندارن دانش‌آموخته این رشته هم همیشه ازش انتظار داشت این مهارت رو داشته باشه در صورتی که واقعاً ازش انتظار میره بتونه به کارگاه مفید و کاربردی برگزار کند چون در حال حاضر اکثر کارگاه‌های برگزار شده فقط جنبه نظری دارن و هدف کارگاه هم که مشخصه.

زیرمؤلفه توانمند در ارائه راهکارهای مناسب و قابل اجرا در جهت حل معضلات و چالش‌های برنامه درسی (کشور و جهان)

توانایی تجزیه و تحلیل و بررسی عمیق مباحث راهی است برای شناسایی نقاط ضعف و قوت موجود در رشته و انتظار می‌رود که دانش‌آموخته دکتری برنامه درسی با

بسنده کردن به تئوری‌ها و نظریه‌های بیان شده در حوزه رشته برنامه درسی، تا اندازه ای بیهوده است. چرا که یکی از راه‌های تولید علم و گسترش آن، تلاش در جهت پژوهش‌های بنیادین و توسعه نظرات و ارائه متاتئوری‌هاست. متاتئوری‌ها، تلفیقی از تئوری‌های بیان شده است در جهت از بین بردن نواقص یک تئوری و از طرفی قوی‌تر کردن یک تئوری، بدین معنا که متخصص و دانش‌آموخته رشته با نگاه تحلیلی و نقادانه به نظریات و تئوری‌های دیگران به کمبودها و نواقص دیگر تئوری‌ها پی برده و با ارائه نظریات و تئوری‌های جدید تلاش می‌کند تا آن معایب را برطرف کرده و نظریه‌ای کاربردی‌تر و مناسب‌تر ارائه دهد.

در این خصوص شرکت کننده شماره 1 معتقد است که: (دانشگاه آزاد اسلامی، قائم مقام معاون پشتیبانی دانشگاه علوم پزشکی، سردبیر 2مجله علمی - پژوهشی)

در هر رشته و به ویژه در رشته برنامه درسی به دکتری باید بتونه نظریات دیگران رو بسط بده، مثلاً بتونی نظریه آیزنر رو بسط بدی، طبقه بندی کنی، رویکردها در اصول برنامه ریزی درسی رو بسط بدی، تا این که مثلاً بتونی به متاتئوری ایجاد کنی، همه دکتری‌ها باید این کار رو بکنن، تئوری‌ها رو بگیرن و یک متاتئوری درست کنن، باید بتونن به ارزش سنجی نظرات دیگران دست بزنن. زیرمؤلفه تسلط بر زبان‌های تخصصی رشته

در واقع یکی از ساده‌ترین و در عین حال مهمترین صلاحیتی که یک دانش‌آموخته دکتری بایستی داشته باشد، تسلط کامل بر زبان تخصصی مرتبط با رشته خود است. این که به راحتی بتواند بگوید، بنویسد و به زبان فارسی ترجمه کند.

در این خصوص شرکت کننده شماره 5 معتقد است که: (دکتری برنامه ریزی درسی، 16 سال سابقه کار، عضو هیأت علمی دانشگاه دولتی، عضو انجمن برنامه ریزی درسی کشور)

این یه مهارته که بتونی زبان تخصصی رشته خودت رو بدونی، چون همه می‌دونیم که زبان بین الملل انگلیسی است و اکثر مقالات و کتاب‌ها به زبان انگلیسی نوشته

اهداف نیازسنجی و یا اهداف برنامه درسی کدام است و بهترین راه دسترسی به نیازهای فراگیران در خصوص برنامه چه است. زیرا تنها از این طریق است که می‌توان به شناسایی نیازها پرداخت و پس از شناخت درست و کامل نیازها و بررسی شرایط، امکانات و موقعیت‌های آموزشی دست به انتخاب اهداف کلی، جزئی و رفتاری زد.

به عنوان مثال شرکت کننده شماره 14 معتقد است:

بحث در مورد دانش‌آموخته این رشته مهندسی برنامه درسی هست، برای همین اولین چیزی که مطرح هست اینه که در ابتدا به شناسایی نیازهای پیردازیم، خب بعد از مرحله دانش باید یه دانش‌آموخته رشته بتونه از الگوهای نیازسنجی به صورت عملی بهره بیره و نکته مهم این هست که بدون از چه الگویی در کجا متناسب با چه هدفی استفاده کند.

زیرمؤلفه توانایی تدوین و طراحی اهداف آموزشی و زیرمؤلفه توانمندی تشخیص و انتخاب مناسب‌ترین روش تدریس متناسب با اهداف آموزشی

پس از مرحله نیازسنجی، باید به طراحی و تدوین اهداف آموزشی اقدام کرد. شناسایی، تدوین و طراحی اهداف اولین گام در مرحله برنامه ریزی محسوب می‌شود.

به عنوان نمونه شرکت کننده شماره 8 معتقد است (دکتری برنامه درسی، 24 سال سابقه کار، مشاور آموزشی

دفتر منطقه‌ای یونسکو، هیأت علمی دانشگاه آلبرتای کانادا) یک برنامه ریز درسی باید توانایی تولید یک برنامه رو

داشته باشه. خب یعنی این که اگه بهش بگین نیازسنجی رو انجام بده، بتونه با مهارت کامل انجام بده. بعد باید بتونه با

مهارت کامل یک برنامه طراحی کند یعنی طراحی برنامه درسی انجام بده و بعد بر اساس طراحی باید بتونه تولید

بکنه، یعنی تولید برنامه درسی یعنی برای هر هدفی که تعیین می‌کنه، روش تدریس متناسب با هر هدف رو بدون

نه این که پیشنهاد بده بگه این روش پیشنهاد می‌شود، نه خیر باید برای اون هدف روش تدریس بنااره و تولید بکنه.

زیرمؤلفه تسلط و توانایی بر انتخاب و سازماندهی محتوا شرکت کننده شماره 10 در این رابطه می‌گوید:

(دکتری برنامه‌ریزی آموزش عالی، 22 سال سابقه کار،

معضلات و چالش‌های برنامه‌های درسی در کشور و در کل جهان آشنا باشد و تلاش کند پژوهش‌های مرتبط علمی و کاربردی در جهت ارائه راهکارهایی مناسب جهت بهبود آنها ارائه دهد.

در این راستا شرکت کننده شماره 12 معتقد است که:

(دکتری آموزش عالی، 30 سال سابقه کار، عضو سازمان تألیف کتب درسی، هیأت علمی بازنشسته دانشگاه دولتی)

به نظر من از دوران دانشجویی دکتری، دانشجو باید بدون و بفهمه مشکلات برنامه ریزی درسی چی هست، شناخت صحیحی از مسأله شناسی و آسیب شناسی داشته باشه در رشته اما کار به اینجا ختم نمی‌شه چون باید دست

و آستین بالا بزنه و راجع به این موضوعات پژوهش انجام بده، مقاله منتشر بکنه، موضع‌گیری علمی داشته باشه بگه من متوجه شدم که فلان برنامه در فلان مقطع دچار چنین

مشکلاتی هست، خب بعد از نقد کردن هم مهمه یعنی مهمتر اینه که برای مشکلات راهکار مناسب و کاربردی ارائه بده.

ب) مؤلفه اصلی: توانمندی‌های برنامه ریزی درسی یکی از وظایف متخصص و دانش‌آموخته دکتری برنامه

درسی، توانمندی اجرای دانش‌های آموخته شده در طی مراحل تحصیل است. توانمندی‌های برنامه ریزی درسی، شاخص و مؤلفه بسیار مهم و جزء شایستگی‌های تخصصی

است که می‌بایست هر دانش‌آموخته دکتری برنامه ریزی درسی از آن برخوردار باشد.

تمامی 18 نفر شرکت کننده (100٪) در صحبت‌های خود به تسلط دانش‌آموختگان بر توانمندی‌های برنامه ریزی

درسی اشاره داشتند.

زیرمؤلفه توانایی به کارگیری الگوهای مختلف نیازسنجی و زیرمؤلفه توانمندی در انتخاب و تشخیص مناسب‌ترین الگو

متناسب با هدف نیازسنجی و برنامه درسی

مصاحبه شوندگان معتقدند دانش‌آموخته دکتری برنامه درسی باید علاوه بر این که دانش نظری در خصوص انواع

الگوها و فرایندهای نیازسنجی را دارا باشد، توانایی و مهارت به کارگیری انواع الگوهای مختلف نیازسنجی را نیز مسلط

بوده و بداند که بهترین و مناسب‌ترین الگوی مرتبط با

زیرمؤلفه تسلط بر اجرای عملی انواع ارزشیابی‌ها از عملکرد فراگیران

استفاده از انواع ارزشیابی‌ها از عملکرد فراگیران، نیازمند تخصص و توانایی فرد برای اجرای عملی آنهاست. به نظر اکثر متخصصان، دانش‌آموخته دکتری برنامه درسی نباید تنها به یک نوع از ارزیابی عملکرد تحصیلی تکیه کند، چراکه با توجه به تفاوت‌های فردی فراگیران و شرایط و موقعیت‌های متفاوت، شناسایی و تعیین میزان دسترسی فراگیران به اهداف، تنها از یک طریق امکان پذیر نیست و استفاده از یک نوع ارزشیابی، در واقع حق مطلب از ارزشیابی را ادا نخواهد کرد.

در این زمینه شرکت کننده شماره 16 معتقد است: (دکتری برنامه ریزی درسی، 23 سال سابقه کار، هیأت علمی دانشگاه، استاد مدعو دانشگاه‌های آزاد، سابقه رئیس دانشکده و مدیر گروه)

اکثر دانشجویان دکتری چون خودشون معمولاً یک روش ارزشیابی رو در طی تحصیل تجربه کردن، در زمان بعد از دانش‌آموختگی هم، همون روش‌ها رو اجرا می‌کنن، در صورتی که به نظر من، نه تنها باید با روش‌های مختلف ارزیابی عملکرد آشنا باشیم، بلکه باید واقعاً در عمل اونها رو هم اجرا کنیم. چیزی که متأسفانه ما در رشته خودمون خیلی کم می‌بینیم، چون اصلاً آموزش عملی دیده نمی‌شه، دانش‌آموخته این رشته اصلاً یک بار هم این روش امتحان نکرده که بدون چگونگی باید ارزش استفاده کند.

(ج) مؤلفه اصلی: توانمندی‌های پژوهشی از شایستگی‌ها و صلاحیت‌های بسیار مهم و تخصصی که وجهه بسیار پر رنگی در رشته برنامه درسی دارد، مهارت و توانمندی‌های پژوهشی است. این مؤلفه شامل 14 زیرمؤلفه است که تمامی شرکت کنندگان در مصاحبه (100٪) در رابطه با داشتن تخصص و صلاحیت در حوزه توانمندی‌های پژوهشی صحبت کرده بودند.

زیرمؤلفه توانایی تحلیل، نقد و ارزش‌سنجی نظرات دیگران در این رابطه شرکت کننده شماره 15 معتقد است:

(دکتری برنامه ریزی آموزش عالی، 22 سال سابقه کار هیأت علمی دانشگاه وسترن استرالیا، 10 سال سابقه کار

هیأت علمی دانشگاه وسترن استرالیا، 10 سال سابقه کار در مدیریت اجرایی مرکز توسعه سازمان و کارمندان در دانشگاه وسترن استرالیا)

به نظر من، سازماندهی و انتخاب محتوا بسیار مهمه. چیزی که قرار هست به مرحله اجرا گذاشته بشه، محتوای انتخابی؛ بنابراین باید تلاش بشه که محتوایی انتخاب و سازماندهی بشه که متناسب با اهداف باشه، نیازها رو برطرف کند، برای همین شخص برنامه ریز باید خیلی دقیق و موشکافانه برخورد بکنه، باید سعی کنه که دانش بروز و محتوای مناسب رو انتخاب کنه و روند سازماندهی محتوا و این که از کجا شروع بشه و به کجا ختم بشه رو کاملاً تسلط داشته باشه و عملی کنه.

زیرمؤلفه توانمندی در اجرای عملی انواع الگوهای ارزشیابی برنامه درسی

آخرین مرحله در برنامه ریزی درسی، ارزشیابی از برنامه است، با این حال ارزشیابی از برنامه در طی فرایند برنامه نیز صورت خواهد گرفت، بسته به نوع اهداف، روش اجرا و محتوای آموزشی و روش تدریس؛ ارزشیابی از برنامه نیز صورت می‌گیرد تا نقاط ضعف و قوت برنامه شناسایی شده تا به اصلاح و ارتقای کیفیت برنامه دسترسی پیدا شود. به عنوان مثال شرکت کننده شماره 2 معتقد است: (دکتری برنامه ریزی آموزشی، 15 سال سابقه کار: عضو هیأت علمی دانشگاه دولتی)

متأسفانه تعداد بسیاری از دانش‌آموختگان فقط مطالب و دانش نظری رو تسلط دارن، شما از یک دانش‌آموخته دکتری می‌پرسی ارزیابی برنامه‌های درسی رو بلد هستی؟ آره خوندم، بعد اگه بپرسیم با چه الگوی ارزیابی آشنا هستی؟، کدوم رو قبول داری؟، کدوم رو می‌تونی اجرا کنی؟ نمی‌دونه، نمی‌تونه تحلیل کنه. آیا می‌تونی برنامه درسی من رو ارزیابی کنی، میگه بله گام اول، گام دوم، گام سوم و الی آخر؛ اما فقط حفظی بلده، یعنی اگه ارزش بخوایم انجام بده، تو مرحله عمل واقعاً نمی‌تونه اجرا کنه چون تجربه، تکرار و تمرین نداشته و ما در مرحله عمل به شدت ضعیف هستیم.

در مدیریت اجرایی مرکز توسعه سازمان و کارمندان در دانشگاه وسترن استرالیا)

یک دانش‌آموخته دکتری برنامه‌ریزی درسی باید قادر باشد به به انتقاد و تجربه و تحلیل دیدگاه‌های افراد دیگر بپردازد و منظور از انتقاد، نقد منفی دیدگاه نیست، بلکه بررسی مؤلفه‌های مثبت و منفی به نظر هست و در نهایت باید بتواند نظر خودش رو به راحتی و با ذکر دلایل علمی بیان بکند.

زیرمؤلفه توانمندی در تحلیل و نقد متون علمی و تخصصی مرتبط با رشته

نقد و تحلیل متون تخصصی نیازمند تسلط فرد بر دانش مرتبط در حوزه مورد بررسی و داشتن نگرش مثبت نسبت به اصول نقد و همچنین تحلیل بدون هیچ گونه سوگیری است. بنابراین یکی از شایستگی‌هایی که می‌توان برای دانش‌آموختگان دکتری برنامه‌ریزی درسی علاوه بر دانش تئوری در رابطه با موضوع مورد نقد و آشنایی با اصول و قوانین نقد، توانمندی در انجام تحلیل و نقد متون علمی و تخصصی است.

در این رابطه شرکت کننده شماره 17 معتقد است: (دکتری برنامه‌ریزی درسی، 12 سال سابقه کار، هیأت علمی دانشگاه، مدیر گروه علوم تربیتی)

من در دانشگاه‌های مختلفی تدریس داشتم ولی واقعیت اینه که ما فقط بر دانش این رشته تأکید می‌کنیم، اما باز هم در همون دانش اصول نقد، تحلیل و آموزش رو نمی‌دونیم، یک مهارت مهم و اصلی تو این رشته اینه که بتونی آموخته‌هایی رو که در رابطه با متون علمی و تخصصی به دست آوردی مورد تحلیل و نقد قرار بدی اگه بخوای صرفاً دریافت کننده باشی و هیچ تفکری نداشته باشی که اصلاً پیشرفت نمی‌کنی.

زیرمؤلفه توانمندی تشخیص و شناسایی معضلات و مسایل مهم رشته و انجام پژوهش در زمینه آن

در رابطه با این مؤلفه شرکت کننده شماره 3 معتقد است: (دکتری برنامه‌ریزی درسی، 20 سابقه کار، عضو شورای برنامه‌ریزی دانشگاه، عضو انجمن برنامه‌ریزی درسی کشور، هیأت علمی دانشگاه دولتی)

از جمله شایستگی‌هایی که باید به دست بیان این هست که بتواند مسأله‌شناسی و مسأله‌یابی کنن، به عنوان به متخصص این فرد داره زندگی می‌کنه در این کشور باید بتونه ده مورد از مسائل اساسی حوزه مطالعات برنامه‌ریزی درسی کشور رو چه از لحاظ مطالعات تئوریک و بنیادی و چه تحقیقات کاربردی باید بشناسه و مطرح کنه و بعد از این که بینش پیدا کرد تحقیق بکنه و راهکار مناسب و کاربردی و عملی ارائه بده.

زیرمؤلفه مهارت و توانایی مشاوره و راهنمایی پایان‌نامه‌های دانشجویی و زیرمؤلفه توانمندی در طراحی و تدوین طرح تحقیقاتی مناسب در زمینه برنامه‌ریزی

دانش‌آموخته دکتری برنامه‌ریزی درسی علاوه بر این که خود به عنوان یک متخصص بایستی بر حوزه‌های نظری و عملی پژوهش تسلط و اشراف کامل داشته باشد، بایستی بتواند طرح‌ها و پروژه‌های دانشجویی را نیز به سمت درست هدایت کند. در این خصوص شرکت کننده شماره 18 معتقد است: (دکتری مدیریت آموزش عالی، 20 سال سابقه کار) رئیس شورای برنامه‌ریزی و اقتصاد دانش بنیان، معاون پژوهشی دانشگاه، عضو انجمن مدیریت کیفیت آسیا و اقیانوسیه، عضو انجمن مدیریت کیفیت آمریکا، مدیر گروه رشته برنامه‌ریزی درسی، سابقه مدیر کل سازمان ملی جوانان در شهر متولد شده)

آموزش‌هایی که به دکتری در دوره‌ی دانشجویی دیده بیشتر جنبه نظری و تئوری داره به خصوص در بحث پژوهش، وقتی به یک دانش‌آموخته دکتری بگی بیا برای چندتا پایان‌نامه راهنمایی یا مشاوره رو قبول کن خیلی رغبت نشون نمیده چون به ترسی از این کار داره و این ترس به خاطر این هست که مهارت انجام پژوهش نداره، یا حتی اگه بخواد طرحی رو مدیریت کنه خیلی در عمل موفق نمیشه، به نظر من باید این حوزه پژوهشی رو به عنوان به مهارت قوی بکنیم.

همچنین شرکت کننده شماره 9 می‌گوید: (دکتری فارموکولوژی، کارشناس ارشد آموزش پزشکی، 22 سال سابقه کار، معاونت آموزشی دانشگاه علوم پزشکی، هیأت

باشد، باید یک تکنیک و جمع‌آوری اطلاعات رو بلد باشد، باید تکنیک‌های تحلیل اطلاعات کمی و کیفی رو مسلط باشد، خب این‌ها مهارت و صلاحیت‌هایی هست که فرد باید کسب کنه تا بتونه نقش پژوهشی رو ایفا کنه.

زیرمؤلفه توانمندی انجام مقایسه‌های تطبیقی نظام‌های آموزشی کشورها و ارزشیابی آنها

انجام مقایسه‌های تطبیقی در تمامی رشته‌ها و زمینه‌های تخصصی به شناسایی نقاط قوت و ضعف برنامه‌ها کمک خواهد کرد، در حوزه آموزش نیز از طریق مقایسه نظام‌های آموزشی، سیستم‌های برنامه ریزی درسی، روش‌های یاددهی - یادگیری، ارزشیابی، محتواهای تدریس شده، فضاهای کلاس درس و ... می‌توان به مقایسه نظام‌های آموزشی پرداخت و از این طریق با توجه به شرایط و امکانات کشور از راهکارهای و برنامه‌های سایر کشورها در زمینه بهبود برنامه‌های درسی کشور اقدام نمود.

در این خصوص شرکت کننده شماره 11 می‌گوید:

(دکتری برنامه ریزی درسی، 15 سال سابقه کار، دبیر آموزش و پرورش و مدرس دانشگاه فرهنگیان)

آموزش و پرورش تطبیقی به دانشی داره و به بعد مهارتی و عملیاتی، یعنی یک دانش‌آموخته این رشته باید بتونه شباهت‌ها و تفاوت‌های آموزش کشور خودش رو با سایر کشورها مقایسه کنه و راه حل و راهکارهای مناسب برای بهبودش رو به دست بیاره، حالا خود این مقایسه نظام‌های آموزشی یک تکنیک‌های خاص خودش رو داره که باید با این تکنیک‌ها آشنا باشن.

زیرمؤلفه تسلط بر ابزارهای پژوهش (انواع مصاحبه‌های کیفی و پرسشنامه)

علاوه بر این که یک دانش‌آموخته دکتری بایستی بر انواع روش‌های پژوهش تسلط داشته باشد، باید بر ابزارهای پژوهش نیز تسلط و توانمندی در اجرای عملی آنها را نیز دارا باشد. نحوه اجرای انواع مصاحبه‌های ساختار یافته، نیمه ساختار یافته، گروه متمرکز، ... و همچنین نحوه تدوین پرسشنامه محقق ساخته و بررسی روایی و پایایی آنها و یا تسلط بر استفاده از انواع پرسشنامه‌های استاندارد از جمله

علمی دانشگاه علوم پزشکی، دبیر شورای آموزش پزشکی عمومی، سردبیر مجله علمی - پژوهشی)

یک دانش‌آموخته دکتری باید نقشه پژوهشی و نقشه مفهومی رو بلد باشه وگرنه نمی‌تونه بعداً به عنوان یه دکتری یک نقشه پژوهشی خوب آماده بکنه، باید یه سری مهارت‌های مشاوره رو هم بلد باشه، این که با افراد چه جور مصاحبه بکنه و بازخورد بده، چه جور راهنمایی بکنه مثلاً یه فرد رو تو یه اشل کوچیک به تمرین مشاوره کوچیک داشته باشه.

زیرمؤلفه تسلط و توانمندی در اجرای انواع روش‌های تحقیق و تحلیل آنها (کمی، کیفی، ترکیبی)

از جمله مهارت‌ها و شایستگی‌های بیان شده در رابطه با مؤلفه توانمندی‌های پژوهشی، تسلط و توانمندی اجرای عملی روش‌های تحقیق و همچنین انتخاب و انجام بهترین و مناسب‌ترین تحلیل مرتبط با آن است. در این خصوص شرکت کننده شماره 15 می‌گوید: (دکتری برنامه ریزی آموزش عالی، 22 سال سابقه کار، هیأت علمی دانشگاه وسترن استرالیا، 10 سال سابقه کار در مدیریت اجرایی مرکز توسعه سازمان و کارمندان در دانشگاه وسترن استرالیا)

یک فارغ‌التحصیل دکتری علوم تربیتی باید توانایی انجام و اجرای تمامی روش‌های تحقیق رو داشته باشد و بر روش‌های تجزیه و تحلیل هر یک از روش‌های تحقیق کمی و کیفی تسلط کامل داشته باشد و بتواند متناسب با هر یک از روش‌ها، تسلط و آشنایی با انواع روش‌های پژوهش، نمونه گیری و تجزیه و تحلیل اطلاعات بهترین و مناسب‌ترین روش رو متناسب با نوع پژوهش انتخاب بکنه و این انتخاب کردن یعنی تسلط داشتن بر انواع روش‌های پژوهش.

شرکت کننده شماره 9 نیز معتقد است: (دکتری فارمولولوژی، کارشناس ارشد آموزش پزشکی، 22 سال سابقه کار، معاونت آموزشی دانشگاه علوم پزشکی، هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی، دبیر شورای آموزش پزشکی عمومی، سردبیر مجله علمی - پژوهشی)

باید یک دانش‌آموخته دکتری متدولوژی‌های تحقیق رو بلد باشه نه این که فقط یک روش تحقیق رو یاد گرفته

می‌کند: (دکتری برنامه‌ریزی درسی، 24 سال سابقه کار، هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی، استاد مدعو دانشگاه آزاد اسلامی، قائم مقام معاون پشتیبانی دانشگاه علوم پزشکی، سردبیر 2 مجله علمی - پژوهشی)

فرد باید بتونه تحلیل کنه یک نظریه برنامه‌ی درسی رو، باید بتونه پژوهش و تحلیل انجام بده اما باید بتونه این نظریه و نتایج پژوهشی خودش رو به اشتراک بذاره و بتونه در یک جمع تخصصی نظریه خودش رو ارائه کنه، ایده‌هاشو به مشارکت بذاره. نوشتن به مشارکت گذاشتن دانش خودش یک شایستگی هست و نظریه‌های تخصصی خودشون رو باید بتونه به شکل مقاله، کتاب، شرکت در کنفرانس و ... به اشتراک بذاره.

محقق ساخته، استفاده از مناسب‌ترین پرسشنامه‌های جدول 1- خلاصه مؤلفه‌های اصلی و زیرمؤلفه‌های صلاحیت مهارتی

مهارت‌هایی است که یک متخصص برنامه‌ریزی می‌بایست دارا باشد. در این خصوص شرکت کننده شماره 4 معتقد است: (دکتری علوم تربیتی، 14 سال سابقه کار، هیأت علمی دانشگاه آمستردام، همکار مرکز پژوهش‌های بین المللی دانشگاه، همکار مرکز طراحی و توسعه برنامه‌های درسی شایستگی محور در دانشگاه‌های غنا، اتیوپی و ویتنام)

باید توانایی استفاده از ابزارهای پژوهش کمی و کیفی در یک فارغ التحصیل دکتری علوم تربیتی وجود داشته باشه، از جمله این که در پژوهش کیفی با انواع روش‌های مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته، ساختار یافته، مصاحبه‌های گروهی و در روش‌های کمی با ابزارهایی چون پرسشنامه

زیرمؤلفه‌ها	استاندارد و ... مؤلفه اصلی	زیرمؤلفه تسلط بر مهارت‌های جستجوی اینترنتی
<p>مسانی انجام پژوهش (1) توانایی برقراری ارتباط با متخصصین در زمینه‌های مختلف (2) نظریه پردازی و ارائه متاتئوری‌های برنامه‌ریزی درسی شرکت کننده شماره 14 اظهار می‌دارد: (دکتری علوم تربیتی، 23 سال سابقه کار، توانایی‌های کاربردی کارگاه‌های آموزشی، همکاری با کمیسیون دانشگاه در بخش تسلط بر ابزارهای تخصصی به نظر من هنوز هم متأسفانه بعضی از دانشجویهای دکتری و حتی اساتید مهارت و توانایی فناوری اطلاعات و فناوری ارتباطات و اطلاعات (چنان) رو ندارن، برای سرچ مقاله‌های تخصصی به روز مشکل (1) دارن، مهارت‌های هفت گانه در نیازسنجی مسلط نیستن، وقتی وارد سایت‌های علمی و کتابخانه‌های دیجیتال میشن سردرگم میشن، حجب و تعیش اینده بهترین و مناسب‌ترین الگوی نیازسنجی متناسب با هدف نیازسنجی و برنامه اصلاً آموزش داده نمیشه، دانشجویان باید خودشون یا از طریق کارگاه‌های آموزشی که شاید دانشگاه بذاره یا از روش‌های توانایی تدوین و طراحی اهداف آموزشی آموزشگاه‌های خود این مهارت‌ها رو یاد بگیرن.</p>	<p>مهارت‌های جستجوی اینترنتی (2) نظریه پردازی و ارائه متاتئوری‌های برنامه‌ریزی درسی شرکت کننده شماره 14 اظهار می‌دارد: (دکتری علوم تربیتی، 23 سال سابقه کار، توانایی‌های کاربردی کارگاه‌های آموزشی، همکاری با کمیسیون دانشگاه در بخش تسلط بر ابزارهای تخصصی به نظر من هنوز هم متأسفانه بعضی از دانشجویهای دکتری و حتی اساتید مهارت و توانایی فناوری اطلاعات و فناوری ارتباطات و اطلاعات (چنان) رو ندارن، برای سرچ مقاله‌های تخصصی به روز مشکل (1) دارن، مهارت‌های هفت گانه در نیازسنجی مسلط نیستن، وقتی وارد سایت‌های علمی و کتابخانه‌های دیجیتال میشن سردرگم میشن، حجب و تعیش اینده بهترین و مناسب‌ترین الگوی نیازسنجی متناسب با هدف نیازسنجی و برنامه اصلاً آموزش داده نمیشه، دانشجویان باید خودشون یا از طریق کارگاه‌های آموزشی که شاید دانشگاه بذاره یا از روش‌های توانایی تدوین و طراحی اهداف آموزشی آموزشگاه‌های خود این مهارت‌ها رو یاد بگیرن.</p>	<p>مسانی انجام پژوهش (1) توانایی برقراری ارتباط با متخصصین در زمینه‌های مختلف (2) نظریه پردازی و ارائه متاتئوری‌های برنامه‌ریزی درسی شرکت کننده شماره 14 اظهار می‌دارد: (دکتری علوم تربیتی، 23 سال سابقه کار، توانایی‌های کاربردی کارگاه‌های آموزشی، همکاری با کمیسیون دانشگاه در بخش تسلط بر ابزارهای تخصصی به نظر من هنوز هم متأسفانه بعضی از دانشجویهای دکتری و حتی اساتید مهارت و توانایی فناوری اطلاعات و فناوری ارتباطات و اطلاعات (چنان) رو ندارن، برای سرچ مقاله‌های تخصصی به روز مشکل (1) دارن، مهارت‌های هفت گانه در نیازسنجی مسلط نیستن، وقتی وارد سایت‌های علمی و کتابخانه‌های دیجیتال میشن سردرگم میشن، حجب و تعیش اینده بهترین و مناسب‌ترین الگوی نیازسنجی متناسب با هدف نیازسنجی و برنامه اصلاً آموزش داده نمیشه، دانشجویان باید خودشون یا از طریق کارگاه‌های آموزشی که شاید دانشگاه بذاره یا از روش‌های توانایی تدوین و طراحی اهداف آموزشی آموزشگاه‌های خود این مهارت‌ها رو یاد بگیرن.</p>
<p>زیرمؤلفه توانمندی به (4) تسلط بر انتخاب و سازماندهی محتوای برنامه‌های درسی (5) تشخیص و انتخاب مناسب‌ترین روش تدریس متناسب با اهداف آموزشی شرکت کننده شماره 1 در رابطه با این زیرمؤلفه بیان (6) اجرای کاربردی و مناسب دوره‌های آموزش ضمن خدمت</p>	<p>زیرمؤلفه توانمندی به (4) تسلط بر انتخاب و سازماندهی محتوای برنامه‌های درسی (5) تشخیص و انتخاب مناسب‌ترین روش تدریس متناسب با اهداف آموزشی شرکت کننده شماره 1 در رابطه با این زیرمؤلفه بیان (6) اجرای کاربردی و مناسب دوره‌های آموزش ضمن خدمت</p>	<p>زیرمؤلفه توانمندی به (4) تسلط بر انتخاب و سازماندهی محتوای برنامه‌های درسی (5) تشخیص و انتخاب مناسب‌ترین روش تدریس متناسب با اهداف آموزشی شرکت کننده شماره 1 در رابطه با این زیرمؤلفه بیان (6) اجرای کاربردی و مناسب دوره‌های آموزش ضمن خدمت</p>
<p>(7) تشخیص و انتخاب بهترین و مناسب‌ترین الگوی ارزشیابی برنامه درس (8) تسلط بر اجرای عملی انواع ارزشیابی‌ها از عملکرد فراگیران</p>	<p>(7) تشخیص و انتخاب بهترین و مناسب‌ترین الگوی ارزشیابی برنامه درس (8) تسلط بر اجرای عملی انواع ارزشیابی‌ها از عملکرد فراگیران</p>	<p>(7) تشخیص و انتخاب بهترین و مناسب‌ترین الگوی ارزشیابی برنامه درس (8) تسلط بر اجرای عملی انواع ارزشیابی‌ها از عملکرد فراگیران</p>

<p>1) توانایی تحلیل، نقد و ارزش‌سنجی نظرات دیگران</p> <p>2) توانمندی در تحلیل و نقد متون علمی و تخصصی مرتبط با رشته</p> <p>3) توانمندی تشخیص و شناسایی معضلات و مسایل مهم رشته و انجام پژوهش در زمینه آن</p> <p>4) توانمندی مشاوره و راهنمایی پایان‌نامه‌های دانشجویی</p> <p>5) توانمندی در طراحی و تدوین طرح تحقیقاتی مناسب در زمینه برنامه درسی</p> <p>6) تسلط و توانمندی در اجرای انواع روش‌های تحقیق و تحلیل آنها، توانمندی</p> <p>7) انجام مقایسه‌های تطبیقی نظام‌های آموزشی کشورها و ارزشیابی آنها</p> <p>8) تسلط بر ابزارهای پژوهش (انواع مصاحبه‌های کیفی، و تدوین پرسشنامه)</p> <p>9) توانمندی به مشارکت گذاشتن ایده‌ها و نظرات تخصصی</p>	<p>توانمندی‌های پژوهشی</p>
---	----------------------------

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به این که پژوهش حاضر یک پژوهش کیفی است و تحقیق مشابه با این پژوهش به دست آورده نشد، امکان مقایسه یافته‌های به دست آمده از پژوهش حاضر با سایر پژوهش‌های مشابه وجود نداشت. لذا تنها به تجزیه و تحلیل یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها پرداخته شده است. همچنین بایستی عنوان کرد که مقاله حاضر تنها بخشی از یافته‌های به دست آمده حاصل از پژوهش است.

به طور کلی تمرکز اصلی و عمده و محوری بحث شایستگی‌ها در تمامی زمینه‌ها بر روی مهارت‌هاست. در بحث مهارت‌های دانش‌آموختگان دکتری برنامه درسی، سه مؤلفه اصلی الف) توانایی توسعه رشته (شامل 5 زیرمؤلفه)، ب) توانمندی‌های برنامه‌ریزی درسی (شامل 8 زیرمؤلفه)، و ج) توانمندی‌های پژوهشی (شامل 8 زیرمؤلفه) در بحث یافته‌ها بیان شد. نتایج به دست آمده در این پژوهش نشان می‌دهد که یکی از فاکتورهای مهمی که انتظار می‌رود در خصوص شایستگی‌ها دانش‌آموختگان دکتری برنامه درسی بر آن تسلط داشته باشند، بحث صلاحیت‌های مهارتی است. در واقع یکی از وظایف متخصص و دانش‌آموخته دکتری برنامه درسی، توانمندی اجرای دانش‌های آموخته

شده در طی مراحل تحصیل است. توانمندی‌های برنامه‌ریزی درسی، شاخص و مؤلفه بسیار مهم و جزء شایستگی‌های تخصصی است که می‌بایست هر دانش‌آموخته دکتری برنامه‌ریزی درسی از آن برخوردار باشد. این در حالی است که علاوه بر تسلط بر دانش نظری در خصوص انواع الگوها و فرایندهای نیازسنجی، توانایی و مهارت به کارگیری انواع الگوهای مختلف نیازسنجی را نیز مسلط بوده و بداند که بهترین و مناسب‌ترین الگوی مرتبط با اهداف نیازسنجی و یا اهداف برنامه درسی کدام است و بهترین راه دسترسی به نیازهای فراگیران در خصوص برنامه چه است. زیرا تنها از این طریق است که می‌توان به شناسایی نیازها پرداخت و پس از شناخت درست و کامل نیازها و بررسی شرایط، امکانات و موقعیت‌های آموزشی دست به انتخاب اهداف کلی، جزئی و رفتاری زد. پس از مرحله نیازسنجی، باید به طراحی و تدوین اهداف آموزشی اقدام کرد. شناسایی، تدوین و طراحی اهداف اولین گام در مرحله برنامه‌ریزی محسوب می‌شود و بعد از آن تسلط و توانایی بر انتخاب و سازماندهی محتوا از جمله موارد مهمی است که در بحث برنامه‌ریزی درسی، یک دانش‌آموخته این رشته بایستی بر آن اجحاف کامل داشته باشد. آخرین مرحله در برنامه‌ریزی درسی، ارزشیابی از برنامه است، با

آن معایب را برطرف کرده، نظریه‌ای کاربردی‌تر و مناسب‌تر ارائه دهد.

در واقع یکی از ساده‌ترین و در عین حال مهمترین صلاحیتی که یک دانش‌آموخته Ph.D. بایستی داشته باشد، تسلط کامل بر زبان تخصصی مرتبط با رشته خود است. این که به راحتی بتواند بگوید، بنویسد و به زبان فارسی ترجمه کند.

دانش و نگرش بی ارتباط با مهارت نیست، زیرا مجموع دانش و نگرش مرتبط با مهارت در رابطه با یک موضوع، منجر به شایستگی خواهد شد. دانش‌های صرف بدون مهارت و نگرش مثبت نسبت به مسایل، ثمره‌ای جز انبوه اطلاعات نخواهد داشت، بنابراین همان طور که دانشجویان دوره‌های دکتری دوره‌های تحصیلی آموزش عالی رشته برنامه‌ریزی درسی - آموزش نظری در خصوص برنامه‌ریزی‌های آموزش ضمن خدمت، روش‌های نوین تدریس و ... را دیده‌اند، بایستی بتوانند طی برگزاری کارگاه‌های آموزشی، این دانش‌ها را به صورت کاملاً کاربردی برگزار کنند توانمندی در تجزیه و تحلیل و بررسی عمیق مباحث راهی است برای شناسایی نقاط ضعف و قوت موجود در رشته و انتظار می‌رود که دانش‌آموخته دکتری برنامه‌ریزی درسی با معضلات و چالش‌های برنامه‌های درسی در کشور و در کل جهان آشنا باشد و تلاش کند پژوهش‌های مرتبط علمی و کاربردی در جهت ارائه راهکارهایی مناسب جهت بهبود آنها ارائه دهد.

از شایستگی‌ها و صلاحیت‌های بسیار مهم و تخصصی که وجهه بسیار پر رنگی در رشته برنامه‌ریزی درسی دارد، مهارت و توانمندی‌های پژوهشی است. از جمله و مهمترین توانمندی که انتظار می‌رود دانش‌آموخته دکتری برنامه‌ریزی درسی بر آن تسلط داشته باشد بحث توانایی تحلیل، نقد و ارزش‌سنجی نظرات دیگران است. این در حالی است که نقد و تحلیل متون تخصصی نیازمند تسلط فرد بر دانش مرتبط در حوزه مورد بررسی و داشتن نگرش مثبت نسبت به اصول نقد و همچنین تحلیل بدون هیچ گونه سوگیری است. بنابراین یکی از شایستگی‌هایی که می‌توان برای دانش‌آموختگان دکتری برنامه‌ریزی درسی علاوه بر دانش تئوری در رابطه با موضوع مورد نقد و آشنایی با اصول و قوانین

این حال ارزشیابی از برنامه در طی فرایند برنامه نیز صورت خواهد گرفت، بسته به نوع اهداف، روش اجرا و محتوای آموزشی و روش تدریس؛ ارزشیابی از برنامه نیز صورت می‌گیرد تا نقاط ضعف و قوت برنامه شناسایی شده تا به اصلاح و ارتقای کیفیت برنامه دسترسی پیدا شود. دانش‌آموخته دکتری برنامه‌ریزی درسی بایستی بر انواع ارزشیابی‌ها از عملکرد فراگیران، تخصص و توانایی کافی در اجرای عملی آنها را دارا باشد. به نظر اکثر متخصصان، دانش‌آموخته دکتری برنامه‌ریزی درسی نباید تنها به یک نوع از ارزیابی عملکرد تحصیلی تکیه کند، چرا که با توجه به تفاوت‌های فردی فراگیران و شرایط و موقعیت‌های متفاوت، شناسایی و تعیین میزان دسترسی فراگیران به اهداف، تنها از یک طریق امکان پذیر نیست و استفاده از یک نوع ارزشیابی، در واقع حق مطلب از ارزشیابی را ادا نخواهد کرد. از جمله وظایفی که برای هر دانش‌آموخته در هر رشته می‌توان بیان کرد، تلاش در جهت توسعه و پیشرفت علم است؛ بنابراین انتظار می‌رود که هر کس در هر رشته‌ای چه در دوران تحصیل و چه بعد از آن تلاش کند تا بهبود و گسترش علم مربوط به آن رشته برآورد. یکی از مؤلفه‌های اصلی توسعه رشته بود استفاده از دانش‌های به روز رشته، زمانی مؤثر خواهد بود که تلاش شود از اطلاعات و نتایج در جهت حل معضلات و مشکلات داخلی کشور از آن بهره‌مند شد. بنابراین برای ارتقای برنامه‌های درسی در آموزش و پرورش و آموزش عالی یکی از مناسب‌ترین راه‌های بومی سازی دانش رشته برنامه‌ریزی درسی متناسب با شرایط و موقعیت‌های کشور ایران است.

بسنده کردن به تئوری‌ها و نظریه‌های بیان شده در حوزه رشته برنامه‌ریزی درسی، کاری بس بیهوده است. چرا که یکی از راه‌های تولید علم و گسترش آن، تلاش در جهت پژوهش‌های بنیادین و توسعه نظرات و ارائه متاتئوری‌هاست. متاتئوری‌ها، تلفیقی از تئوری‌های بیان شده است در جهت از بین بردن نواقص یک تئوری و از طرفی قوی‌تر کردن یک متاتئوری، بدین معنا که متخصص و دانش‌آموخته رشته با نگاه تحلیلی و نقادانه به نظریات و تئوری‌های دیگران به کمبودها و نواقص دیگر تئوری‌ها پی برده و با ارائه نظریات و تئوری‌های جدید تلاش می‌کند تا

فاکتورهای مهم در این زمینه است. به نظر می‌رسد در ایران بیش از حد بر دانش برنامه درسی تأکید می‌شود و متأسفانه اکثر دانش‌آموختگان این رشته افرادی هستند که بر مهارت‌های برنامه ریزی درسی تسلط و تخصص لازم را ندارند. همان طور که گفته شد علت این امر به سیاست‌ها و اهداف رشته، صلاحیت حرفه‌ای و انگیزه تدریس اساتید در جهت تربیت متخصصان برنامه درسی و همچنین تلاش و انگیزه دانشجویان دکتری در جهت دستیابی به مهارت‌ها بر می‌گردد.

منابع

Archer, L. (2008). Younger Academics Constructions of Authenticity, Success, and Professional Identity, *Studies in Higher Education*, 33(4), 385-403.

Australian National Training Authority (ANATA). (2002). Australian quality training framework: Guidelines for course developers: A guide to developing VET courses for accreditation under the Australian quality training framework, Melbourne.

Autor, D.; Levy, F. and Murnane, R. (2003). The skill content of recent technological change: An empirical exploration. *Quarterly Journal of Economics*, 118(4): 1279-1333.

Blanchard, P.N; Thacker, J.W. (2007). *Effective training: systems, strategies, and practices*. Upper Saddle River, NJ : Pearson Prentice Hall, 504pp.

Bonder, A. (2003). *A blueprint for the future: Competency- based management in the HRDC*, HRDC Canada.

Boyatzis, R. E. (1982). *The Competent Manager: A Model for Effective Performance*. New York: John Wiley & Sons.

Boyd, B L. (2003). Identifying competencies for volunteer administration for the coming decade: A national Delphi study. *Journal agriculture education*, 44 (4), 324-335 .

نقد، توانمندی در انجام تحلیل و نقد متون علمی و تخصصی است. از طرفی انتظار می‌رود که توانایی تشخیص و شناسایی معضلات و مسایل مهم رشته و انجام پژوهش در زمینه آن را دارا باشد و همچنین علاوه بر این که خود به عنوان یک متخصص بایستی بر حوزه‌های نظری و عملی پژوهش تسلط و اشراف کامل داشته باشد، بایستی بتواند طرح‌ها و پروژه‌های دانشجویی را نیز به سمت درست هدایت کند. برای تحقق این امر لازم است که بر اجرای عملی روش‌های تحقیق و همچنین انتخاب و انجام بهترین و مناسب‌ترین تحلیل مرتبط با آن تخصص و توانمندی لازم را دارا باشد. علاوه بر این که یک دانش‌آموخته دکتری بایستی بر انواع روش‌های پژوهش تسلط داشته باشد، می‌بایست بر ابزارهای پژوهش نیز تسلط و توانمندی در اجرای عملی آنها را نیز دارا باشد. نحوه اجرای انواع مصاحبه‌های ساختاریافته، نیمه ساختار یافته، گروه متمرکز، ... و همچنین نحوه تدوین پرسشنامه محقق ساخته و بررسی روایی و پایایی آنها و یا تسلط بر استفاده از انواع پرسشنامه‌های استاندارد از جمله مهارت‌هایی است که یک متخصص برنامه درسی می‌بایست دارا باشد و لازمه اجرای تمامی پژوهش‌ها تسلط بر بحث جستجوهای اینترنتی است. از طرفی انجام مقایسه‌های تطبیقی در تمامی رشته‌ها و زمینه‌های تخصصی به شناسایی نقاط قوت و ضعف برنامه‌ها کمک خواهد کرد، در حوزه آموزش نیز از طریق مقایسه نظام‌های آموزشی، سیستم‌های برنامه ریزی درسی، روش‌های یاددهی یادگیری، ارزشیابی، محتوای تدریس شده، فضاهای کلاس درس و ... می‌توان به مقایسه نظام‌های آموزشی پرداخت و از این طریق با توجه به شرایط و امکانات کشور از راهکارهای و برنامه‌های سایر کشورها در زمینه بهبود برنامه‌های درسی کشور اقدام نمود.

با توجه به تمامی موارد بیان شده بایستی گفت که دستیابی به تمامی شایستگی‌های مهارتی ممکن نخواهد بود مگر در سایه یک برنامه درسی شایستگی محور. داشتن اهداف کاربردی و مناسب و مورد نیاز دانش‌آموختگان، محتوای آموزشی که صرفاً بر جنبه دانش، دانش‌آموختگان تأکید نداشته باشد. تخصص و تسلط مهارتی اساتیدی که به تربیت دانشجویان این رشته می‌پردازند نیز یکی از

- Hall, L. A., & Burns, L. D. (2009). Identity development and mentoring in doctoral education. *Harvard Educational Review*, 79(1): 49-70.
- Heidari, H; Rezaee, A. (2012). Identity sociological analysis of student professional: Case Study of Mazandaran University. *Journal of Cultural Research in Iran*, 18 (1). [Persian]
- Hejazee, Y; Pardakhtchi, M.H; Shahpasand, M.R. (2009). Approaches to teacher professional development. Tehran: University of Tehran. [Persian]
- Hong-hua, X; Yan-hua, W. (2009). Training system design for middle- level manager in coal enterprises based on post competency model. *Journal of Procedia earth and planetary science*, 1, 1764-1771.
- Jones, E.A. (2001). Working in partnership with faculty to transform undergraduate curricula. In R.A Voorhees (Ed), *Measuring what matters: competency-based*
- Khorshidi, A; Farokhi, D. (2012). Parameters of the skills graduates. *Journal of Educational Planning*, 1(2), pp: 131-162. [Persian]
- Klein, A L. (1996). Validity and reliability for competency-based systems: reducing litigation risks. *Compensation and Benefits Riverview*, 28: 31-37.
- Lee, H. F.; Miozzo, M. and Laredo, P. (2010). Career patterns and competences of PhDs in science and engineering in the knowledge economy: The case of graduates from a UK research-based university. *Research Policy*, 39 : 869–881.
- Mansfield, R S. (1996). Building competency models. *Human resource management*, 35(?), 7-18.
- McMahon, W. (2011). The impact of human capital on non-market outcomes and feedback on economic development. Available at: <https://search.oecd.org/edu/innovation-education/1825169.pdf>, pp:1-43.
- Mead B A. (2007). Assessment and the basic communication course: A content analysis of assessment instruments. University of Arkansas.
- Boyd, B L. (2003). Identifying competencies for volunteer administration for the coming decade: A national Delphi study. *Journal agriculture education*, 44 (4), 324-335.
- Christie, H. (2009). Emotional journeys: Young people and transition to university. *British Journal of Sociology of Education*, 30(2), 123–136.
- Christie, H., Tett, L., Cree, V.E., Hounsell, J., & McCune, V. (2008). 'A real rollercoaster of confidence and emotions': Learning to be a university student. *Studies in Higher Education*, 33(5), 567–581.
- Colbeck, C. (2008). Professional identity development: Theory and doctoral education. *New Directions for Teaching and Learning*, 113: 9-16.
- Faiyz, M; Bahadori Nejad, M.(2010). Professional Competency Model graduates of engineering higher education system in Iran: Case graduates of Sharif University of Technology. *Journal of Engineering Education in Iran*, 12 (46), PP: 37-68. [Persian]
- Fallows, Stephen; Steven, Chrisine. (2000). "Building Employability Skills into the Higher Education". *Education Training*, 42(2), pp: 75-82, MCB University Press, Available at: <http://www.Elmerad-library.com>.
- Fleishman, E A; wetrogan, L I; Uhlman, C E; Marshall-Miles, J.C. (1995). Developing of prototype occupational information network content model. *Utah department of employment security*, 1:10-39.
- Gardner, S.K; Hayes, M.T & Neider, X.N. (2007). The dispositions and skills of Ph.D. in education: perspectives of faculty and graduate students in one college of education. *Innovative Higher education*, 31(5): 287-299.
- Golde, C. M., & Walker, G. E. (2006). *Envisioning the future of doctoral education: Preparing stewards of the discipline*, Carnegie essays on the doctorate. (Vol. 3). Jossey-Bass Inc Pub.

Sweitzer, V. B. (2009). Towards a theory of doctoral student professional identity development: A developmental networks approach, *The Journal of Higher Education*, 80(1): 1-33.

Wheelahan L, Carter R. (2001). Notional training packages: A new curriculum framework for vocational education and training in Australia. *Education & Training*, 43 (6): 303- 316. Available from: www.Emerald-library.com.

Miguel. B & Maggie. M (2004). *Developing Innovation in Online Learning: An Action Research Framework*. London: Psychology Press, 148pp.

Mirabile, R J. (1997). Everything you wanted to know about competency modeling. *Training and developing*, August 1997, 73-77.

Nerad, M. and Cerny, J. (1999). From rumors to facts: career outcomes of English PhD, s. *The Communicator*, Council of Graduate School, 33(7): 1-10.

Newsom, R. W. (2011). A Critical analysis of Ph.D. and Ed.D. dissertation abstracts published during 2009 and 2010. PhD thesis, University of North Texas.

ORPHEUS/AMSE/WFME (2012). *Standards for PhD Education in Biomedicine and Health Sciences in Europe*. Denmark: Aarhus University Press.

Pillai, S and et al. (2012). Enhancing employability through industrial training in the Malaysian context. *Higher education*, 63,(2), 187-204.

Poock, M. C. (2001). A model for integrating professional development in graduate education. *College Student Journal*. Retrieved April 20, 2012, Available at: <http://findarticles.com/p/articles>.

Rudd, E.; Nerad, M.; Morrison, E. and Picciano J (2008). Professional Development for PhD Students: Do They Really Need It?. *CIRGE Spotlight on Doctoral Education*.

Sharafi, M; Moghadam, M. (2014). Analysis of the employment status of graduates in Education: A Case Study. *Journal of Leadership and Educational Administration*, 1(2), PP: 167-192. [Persian]

Spencer, L. M. & Spencer, S. M. (1993). *Competence at Work: Models for Superior Performance*. New York: John Wiley & Sons.

Steel, m. (2006). *Oxford word power dictionary*. Oxford: publication by oxford university.